

Mevcut bilgilere göre, İlçenin tarihi M.Ö. 3000 yıllarına kadar uzanmaktadır. Sırasıyla Hititler, Urartular ve Persler bölgede yerleşmişlerdir. Bölge daha sonra Makedonya, Roma, Sasani ve Bizanslıların egemenlikleri altına girmiştir. Halit Bin Velit tarafından ilk defa İslam topraklarına kazandırılan Kiğı 1071 tarihinden sonra Selçuklu Türklerinin eline geçmiştir.

İlçenin adını Bizanslılar zamanında bölge komutanının Kiğan ismindeki kızından veya Kiğa ismindeki Komutandan aldığı söylenmektedir.

Erzincan tarihinde Kiğı, dağlar memleketi anlamına geldiği ifade edilmektedir.

Hayat ansiklopedisinin altıncı cildinde ise Kiğı kelimesini Kayağa'dan aramak icap ettiği ve Key'in Prens anlamına geldiği ve Kiğı'nın da bir Türk prensi namına izafe edildiği belirtilmektedir.

İlçe geçmişte Erzurum-Harput (Elazığ) kervan yolu üzerinde bulunduğu için oldukça gelişme göstermiş ve belgelere göre yüzlerce yıl Sancaklık statüsü içerisinde çeşitli yerlere bağlı olarak varlığını sürdürmüştür.

İlçe 1071 tarihinden sonra Selçuklular, Akkoyunlular ve Safevi hâkimiyeti altında kalmış, 1514 yılında Yavuz Sultan Selim tarafından Çaldıran zaferi sırasında Osmanlı topraklarına katılmış, değerli hizmetlerinden dolayı Bıyıklı Mehmet Paşa'ya mükâfat olarak verilmiştir. 1663 yılından itibaren Diyarbakır'a bağlı bir sancak iken 1926 da ilçe statüsünde Erzincan'a, Bingöl'ün il olmasıyla da 1936 da Bingöl'e bağlanarak günümüze kadar gelmiştir.

Birinci dünya savaşı yıllarındaki Rus işgali 20 Kasım 1916'da Ordu-Halk birliğiyle sona erdirilmiş, halkın daha sonraları gösterdiği olumlu davranışları Büyük Önder Atatürk'ün takdirlerine mazhar olmuştur. 20 Kasım günü İlçenin kurtuluş bayramı olarak her yıl kutlanmaktadır.

## CUMHURİYET ÖNCESİ KİĞİ

Kiğı, tarihi MÖ. 3000'lere dayanan bir yerleşim merkezidir. Doğuda Bingöl, batıda Tunceli, kuzeyde Erzurum ve Erzincan, güneyde Elazığ ve Diyarbakır illeri vardır. Bingöl, Tunceli ve Erzurum'a 150, Elazığ'a 200, Diyarbakır'a 250 km mesafede çanak bir çanak şeklindedir.

Kiğı'nın adı konusunda birçok rivayet vardır. Bunların gerçeğe yakın olanlarını şöyle sıralayabiliriz: Kiğı'nın Türkçe Sözlükte anlamı yoktur. Erzincan tarihinde Kiğı'nın "Dağlar Memleketi" anlamına geldiği ifade edilmiştir.

Kiğı, Romalılar zamanında Roma hanedanı Kiga'nın oğlu Talon'un hakimiyeti altında kalmıştır. Talon'un oturduğu bu kaleye Kiga ismini koyduğu, Kiga'nın Kiğı'ya dönüştüğü de söylenenler arasındadır.

Hayat Ansiklopedisinin 6. cildinde ise. Kiğı kelimesinin Key-Ağa'da aramak icap ettiği ve Key'in "Prens" anlamına geldiği ve Kiğı'nın da bir Türk prensi namına izafe edildiği belirtilmektedir.

İlçede başlıca tarihsel yapılar. Bizans yapısı olduğu sanılan yıkıntı durumundaki Kiğı Kalesi ile 1401-1402 yıllarında Akkoyunlu Fahrettin Kutluk Bey'in oğlu Pir Ali Bey tarafından yaptırılan Kiğı Camiidir.

Kiğı Kalesi'nin Bizans dönemi yapısı olduğu sanılmaktadır. Sarp ve oldukça yüksek bir tepedir. Buraya çıkmak oldukça zordur, içinde mucit duvarı olduğu sanılan bir taş vardır. Diğer bölümleri tümüyle yıkılmıştır.

Ebu Ubeyde'nin İslam ordularına başkumandanlık yaptığı dönemde Kiğı Kalesi, Rumların elindeymiş. Roma komutanlarından Kiğa'nın oğlu Talon buraya hâkimmiş. Kale çok sağlam olup, içindeki asker sayısı çokmuş. Halit Bin Velit, Diyarbakır. Maden ve Palu Kalelerini zapt ettikten sonra, Kiğı Kalesi'ni de Müslüman olan rahibin verdiği bilgiden de yararlanarak kurduğu bir planla. Talon'u sinirlendirmiş ve sinirlenen Talon, 1

200 atlı askeriyle kaleden çıkmış, 300 kişilik İslam askeriyle Temuran (Bağlarpınarı) civarında iki ordu arasında savaş başlamıştır. Bu sırada Talon öldürülmüş, askerleri bozguna uğratılmıştır. Talon'un karısı Marc

anos Margrit. Halit Bin Velit'i kaleye davet etmiş, sonra da Müslüman olmuştur. Bu savaşta İslam orduları komutanlarından Seyit Kasım, şehit olmuştur. Kabri, Kiğı'ya yarım saat mesafededir. Bu dağ bundan dolayı

Seyit Kasım Dağı olarak anılmaktadır.

Kalenin alınmasından sonra halk. Şimdiki Kiğı merkezine gelerek yerleşmiştir.

"Kiğı, kurulduğu zaman 17 nahiye, 221 köyden ibaretmiş. Kiğı merkezi 7900 hanelik iken, nüfusu 49.000 imiş. 1 hükümet binası, 18 cami ve mescit, 1 rüştiye mektebi, 9 sübyan mektebi, 2 medrese, 263 dükkan, mağaza ve meyhane, 250 değirmen, 1 puruthane, 1 mum hane, 2 kireç hane, 3 fırını varmış. Gelişmiş bir yerleşim yeri olduğu için Erzurum ve Elazığ arasında işlek bir ticaret merkezi imiş."

221 köyden hicri 1314'te Tercan'a 12, 1295'te Varto'ya 18, 1926'da Sancak'a 21, 1934'te Karlıova'ya 26, 1936'da Elazığ Karakoçan'

a 33 köy verilmiş, sonuçta 111 köyü kalmıştır. Kiği'nin bucakları iken 1987'de Adaklı ve Yayladere, 1989'da da Yedisu ilçe olmuş; 40 köy Adaklı'ya, 26 köy Yayladere'ye, 17 köy de Yedisu'ya verilmiş, Kiği'ya 28 köy kalmıştır.

Yüzyılda Kiği'daki demir yataklarının işletildiği konusu da bilinenler arasındadır. 1663 yılından itibaren Diyarbakır'a bağlı bir sancak iken, 19. Yüzyıl sonlarında Tanzimat Fermanı ile Erzurum'a bağlı bir kaza merkezi olan Kiği, 1916 yılında bir süre Rus işgalinde kaldı. Buna istinaden her yıl Kiği'da 20 Kasım, "Düşman İşgalinden Kurtuluş Günü" olarak kutlanır. Cumhuriyetle beraber bir süre Erzincan'a daha sonra 1936 yılında da Bingöl'e bağlanan Kiği Belediyesi, 1926 yılında kurulmuştur.

Kiği, tarih boyunca aşağıda adı geçen çeşitli medeniyetlere sahne olmuştur.

## ETİLER(HİTİTLER)ZAMANINDA KİĞİ

Etiler, Anadolu'ya MÖ 3000 yıllarında gelmeye başlamışlar, Doğu ve Orta Anadolu'da Protohitit egemenliğini kurmuşlarsa da bu devletin ciddi bir şekilde yerleşmesi ve bir devlet olarak yaşamaya başlaması daha sonraki tarihlere rastlar. Asoriler, Etilere Heta-Heti dedikleri halde, Avrupa müverrihlerinden Maspero, Akvam-ı Şarkiye hakkında yazdığı kitabında Meta yani Hitit devlet mıntıkasını teşkil eden Hükümet-i Turaniyenin isimlerini şöyle tayin eder: Arato, Amut, Ergonot, Müşart, İraht, İbert, Tiyart, Halbut, Kart, Lisit, Mazt, Müşart, Hant hükümeti olup, bu isimlerin sonunda görülen T'lerin genellikle Heta dilinde edat nisbet ve isimler de Turanii olduğu meydandadır.

Arato: Van vilayeti ve ahalisi olup, talip manasını alan arı kelimesinin mensubu arat demektir. Amut : Diyarbakır vilayeti ve ahalisi olup. Amat dahi denir. Hafız ve Hami manasını alan Amay kelimesinin mensubu olup Amat kabilesinin meskun olduğu yerdir. Ergonot Erzurum vilayeti ve ahalisi olup, Mürdükamil manasına gelen Ergun kelimesinin mensubudur.

Yukarıda isimleri yazılı bu üç beylik arasında yer alan Kiği'nin bir köyü olan Oğnut'un, Ergonot olduğu ve bunun zamanla bir telaffuz hatası olarak Oğnut haline geldiği sanılmaktadır.

Yine Kiği'nin Sağnes Köyü'nde köylülerin bazen buldukları küp, çanak, çömlek vb. ile Kubatlı Köyünde bulunan bir lahit, lahitin içindeki insan kemikleri ve altın bileziğin Etilere ait olması ihtimali yüksektir.

Etiler I. Mürşil zamanında Babil ve Halep dolaylarına doğru fetihlere çıktıkları sırada Kiği tamamen Eti hegemonyası altında kalmış ve daha sonraları Hitit- Mitanni savaşlarına sahne olmuştur. 13. ve 15. asırlarda Anadolu'da büyük bir saha da egemenlik kuran ve Mitanni Devleti'ni Fırat'ın doğusunda küçük bir devlet haline getiren Etiler zamanında Kiği, 1200 yıllarına kadar bunların hâkimiyetinde kalmış, bu tarihten sonra Batıdan gelen istilalar neticesinde Eti İmparatorluğu yıkılınca bu defa Kiği, Urartu Devleti'nin kurulmasına kadar tamamıyla tespit edilemeyen birçok siyasi faaliyete sahne olmuştur.

## URARTULAR ZAMANINDA KİĞİ

Anadolu yaylasının doğu mıntıkasını teşkil eden kuzeyde Gümrü, doğuda Urmiye Gölü'nden batıda Malatya'ya kadar uzanan bölgelerde, MÖ. 600-900 yılları arasında 13 adet Urartu Beyliği kuruldu. Merkezi Van şehri olan bu beylikler, birleştirilerek kuvvetli ve kültür bakımından yüksek Urartu Krallığı kuruldu.

Urartu Beyleri, en çok Asurlularla savaşlara giriştiklerinden, bunlar hakkındaki bilgiyi Asurluların bıraktığı çivi yazılı yazıtlardan öğrenmekteyiz. Urartuların ilk başkentleri Arzaşkun'dur. Bu devletin en önemli hükümdarları I. Menuas, III. Sardur ve Rusas'tır.

Urartu Devleti'nin en parlak devri III. Sardur zamanıdır.

Bu hükümdar ülkenin sınırlarını güney istikametinde genişleterek, ilk çağların en medeni ve zengin bölgeleri olan yukarı Suriye ve Halep dolaylarını almış, böylece Asur topraklarına kadar yayılmayı başarmıştır. Hatta Bingöl Dağları üzerinde Zağ-Halu'da bir yazıt bile bırakmıştır. Bu yazıtta, yazıtlara zarar verecekler için şöyle bir ibare vardır: "Bütün Tanrılar, onun ailesini, çocuklarını, neslini yurttan kovsun ve yok etsin" MÖ 585 yılında Kızılırmak Savaşı, Doğu Anadolu tarihinin alın yazışım çizmiş ve bu tarihten itibaren Kiği ve dolayları Perslerin idaresine geçmiştir. Filhakika 585-331 yılları arasında Doğu Anadolu Bölgesi, Perslere bağlanmış ve Büyük İskender'in Pers Kralı III. Dara'yı yendiği tarih olan 331 yılına kadar bu bağlılığını devam ettirmiştir.

## PERSLER ZAMANINDA KİĞİ

Persler Kızılırmak Savaşı'ndan (M.Ö. 585) beri Anadolu'ya sahip olmaya başlamışlar. Pers Kralı Kiros, M. Ö. 547 yılında Anadolu'nun batısında kurulmuş olan Lidya Devleti'ne de son vererek bütün Anadolu'ya Ege kıyılarına kadar sahip oldu. Bu dönemde Persler, Anadolu'yu Satratlıklara bölerek idare ettiler. Egemenlikleri altına giren her milletten senelik belirli miktarda altın, at, kıymetli eşya ve kumaş aldıklarından, Doğu Anadolu Bölgesi de Perslerin bu isteklerini yerine getirmek zorunda kaldı. Ancak Yunanlılarla aralarında gerginlikler ve daha sonra da savaşlar başladı.

Bu savaşlar dolayısıyla Kiğı ve Doğu Anadolu toprakları, Perslerin batıya sevk ettikleri binlerce askerin geçtiği yer ve konaklama bölgesi haline geldi. Perslerin egemenlikleri Doğu Anadolu'da İÖ 585-323 yılları arasında sürmüştür. Büyük İskender'in Makedonya Kralı olması nedeniyle İÖ 323 yılında Doğu Anadolu, Makedonların egemenliğine girdi. İskender'in ölümünden sonra imparatorluk, kumandanlar arasında paylaşıldı ve Doğu Anadolu, başkenti Antakya olan Selevkosların oldu. İÖ 64 yılında Romalılar, Selevkosları ortadan kaldırarak Doğu Anadolu'ya sahip oldular.

## ROMALILAR ZAMANINDA KİĞİ

Roma, veraset yoluyla Batı Anadolu'ya sahip oldu. Anadolu'nun hayvan sürülerinin zenginliği, stratejik durumun önemi her dönemde krallıkların, ülkelerin iştahını çekmiştir. Önceleri Roma generalleri Selevkosları, daha sonra Trabzon Pontus Rumlularını yendiler. Daha sonra Kiğı da Roma'ya bağlandı. 395 yılına kadar Kiğı, Doğu Roma İmparatorluğu'na bağlı kalmıştır. Bu sırada İran'da kurulan Sasani Devleti ile Roma arasında Anadolu için savaşlar yapılmış ve Doğu Anadolu bir ara Sasani egemenliğine girmiştir. 610-717 yıllarında Bizans'ın Heraklius soyu zamanında Anadolu, 18 tebaaya ayrılmıştır. Erzincan da bunlardan biridir. Kiğı Kalesi, Erzincan tebaasına bağlı idi. Kiğı, Romalı Kiğa'nın oğlu Talon'un hakimiyeti altında idi. Sasani Devleti 632 yılında Araplar tarafından ortadan kaldırılmıştır.

Araplar, Doğu Anadolu için savaşmışlar ve bu defa 632 yılından sonra Doğu Bizanslılar ile Müslüman Arapların çarpışma alanı haline gelmiş, 10.Yüzyılda Arap akınları durmuş, fakat daha sonra 1071 yılından itibaren Türklerin akınları başlamıştır.

## MÜSLÜMANLIĞIN YAYILIŞI ZAMANINDA KİĞİ

Halife Ömer zamanında Suriye ve Irak, Arapların eline geçti. İslam kumandanlarından Halit Bin Velit , Amid (Diyarbakır), Maden ve Palu Kalelerini aldı. Bingöl'ün Azakpert(Adaklı) ve Kiğı Kalesi Romalı Kiğa'nın oğlu Talon'un elinde bulunuyordu. Halife Ömer zamanında (634-644) Halit Bin Velit Azakpert(Adaklı) ve Kiğı Kalesi'ni aldı.

Kiğı Kalesi'nin alınması ile ilgili bir rivayet vardır: "Bir gün rahip kilisede vaaz vermektedir. Fakat birden konuşamaz olur. Dili, vaaz vermeye karşı tutulur. Ancak şöyle der: "İçinizden biri Halit Bin Velit'tir. Allah'ım seviyorsa Halit Bin Velit İçinizden kimse ortaya çıksın. Ona sorular soracağım. Eğer sorularına cevap verirse ona diyecek bir şeyim yok. Şayet cevap veremezse Hıristiyanlığı kabul etsin." Bunun üzerine Halit Bin Velit ortaya çıkarak kendisini tanıtır ve şöyle der: "Ama benim de size soracaklarım olur. Eğer siz de sorularına cevap veremezseniz, o zaman siz de Müslüman olun." İkisi bu konuda anlaşır. Birbirlerine dini sorular sormaya başlarlar. Halit Bin Velit, rahibin sorularına cevap verir. Fakat rahip, Halit' in sorularına cevap veremeyince kendi cemaatinin hücumuna maruz kalır. Cemaat, rahibi ile birlikte İslamı kabul ederek, Halit' in tarafına geçer."

## TÜRKLERİN ANADOLU'YA YERLEŞMELERİ ZAMANINDA KİĞİ

1071 Malazgirt Zaferi ile Türkler Anadolu'ya yerleşmeye başladılar. Alparslan maiyetindeki bey ve prensler yer yer göstererek onları bu işle memur etti. Mengüçük Gazinin payına Erzincan ve Kemah çevresi düşmüştür. Kiğı da bu tarihte Mengüçük Türkleri elindedir. Erzurum ve Kiğı daha sonra Anadolu'da kurulan ilk Türk beyliklerinden olan Saltuk Beyliği'ne geçmiştir. 1081-1243 yılına kadar Kiğı, Mengüçük ve Saltukların elinde kalmıştır.

## MOĞOLLAR ZAMANINDA KİĞİ

26 Haziran 1243 yılında Anadolu Sultanı II.Gıyasettin Keyhüsrev ile Moğol (ilhanlı) komutanı arasında Kö

sedağ Bölgesindeki savaştan sonra Selçuklular yenildiler. Moğollar, her geçtikleri yeri yakıp yıktılar. Böylece Doğu Anadolu, Kösedag Savaşı'ndan sonra el değiştirdi. Anadolu Selçuklu Devleti de Moğollara vergi verer hale geldi. Moğol imparatorluğu'ndan sonra Timur İmparatorluğu kurulmuş ve aynı yerlere Timur sahip olmuştur.

## AKKOYUNLULAR ZAMANINDA KIĞI

Kuzey İran'da Akkoyunlu Devleti kurulunca Muş, Kiğı, Solhan, Pasinler eyalet merkezi ve Genç, küçük meurlar tarafından idare edilir hale geldi. Akkoyunlu Hükümdarı Uzun Hasan yaz aylarında Bingöl Yaylaları'na gelir ve sonbaharda Tebriz'e dönerdi. 1478 yılında Uzun Hasan ölünce, devlet zayıflamış ve yerine Saf eviler Devleti kurulmuştur. İran Hükümdarı Şah İsmail doğuya doğru seferlere başladı. Bingöl bölgesini ele geçirdi. Bu suretle Kiğı, Şah İsmail'in egemenliğine girdi.

## SAFEVİLER ZAMANINDA KIĞI

İran Hükümdarı Şah İsmail, Doğu Anadolu'yu tamamen kendisine bağlama hevesine kapıldı. Bu amaçla savaştan ziyade propaganda ve taraftar toplama yolunu denedi. Şiiliği yaymaya başladı, epey taraftar topladı. 1514 yılında Doğu Anadolu için Yavuz ve Şah İsmail ordularının savaşı sonucu Şah İsmail büyük bir yenilgiye uğradı. Yavuz, geri dönüşünde, Erzurum'da Kiğı Beyleri'nden Kiğı Kalesi'nin anahtarını aldı. Yavuz, doğu savaşında kendisine yardımcı dokunan Erzincan, Erzurum Valiliklerini Kiğılı Bıyıklı Mehmet Ağa'ya verdi.

## OSMANLI İDARESİ ZAMANINDA KIĞI

Yavuz Sultan Selim 1514 Çaldıran Savaşından sonra doğu savaşında kendisine yardımcı dokunan Erzincan, Erzurum, Trabzon Valiliklerini Kiğılı Bıyıklı Mehmet Ağa'ya verdi ve kendisini doğunun alınması ile görevlendirdi. Bıyıklı Mehmet Paşa da "İdris-i Bitlisi"nin yardımı ile bunu kısa zamanda başardı. Kiğı 1839 yılında kaza oldu ve Erzurum'a bağlandı. 1874 yılında yeniden bir idari teşkilatlanma yapıldı. "Vilayet Nizamnamesi"ne göre 1881 yılında Bitlis Vilayeti kuruldu. "Çapakçur ve Genç Bölgele" Bitlis Vilayeti'ne, Kiğı ve Dersim Bölgeleri Erzincan'a Karlıova ise önce Muş, sonra da Varto'ya bağlandı.

## COĞRAFİ YAPI

Coğrafi yönden ilginç bir konuma sahip olan İlçe Doğu Anadolu Bölgesi Yukarı Fırat bölümünde yer alan Bingöl ilinin Kuzey kesiminde yer almaktadır. Doğu Anadolu Bölgesi'nin ortalarında yer alan ilçenin rakımı 1430 metredir.

Yüzölçümü 438 km karedir. Bölge tamamıyla engebeli, büyük bölümü meşe ormanlarıyla kapalı bir arazi yapısına sahiptir. Karasal iklimin sürdüğü İlçenin tarıma elverişli arazisi azdır, en yüksek yeri Şeytan Dağları 2650 metredir. Kaynağını Erzurum'dan alan Peri Çayı Fırat'ın büyük kollarından biri olup, en önemli akarsuyudur. Bu akarsu üzerinde özlüce barajı inşaatı tamamlanmış olup, şuan Kiğı HES barajı inşaatı devam etmektedir. İlçenin il merkezine uzaklığı sancak üzerinden 76 km ve Karakocan üzerinden il merkezine olan uzaklığı ise 145 km'dir.

Kiğı İlçesinin doğusunda Adaklı ilçesi kuzeyinde Yedisu ilçesi, batısında Tunceli ili ve Bingöl'ün Yayladere ilçesi, güneyinde ise Elazığ ve Bingöl illeri bulunur.

Kiğı, Doğu Anadolu Bölgesi'nin Yukarı Fırat Bölümü'nde olup, bu bölümün yeryüzü şekillerinin özelliklerini gösterir. Çok engebelidir. Dağ sıraları platolar ve tek tek volkanik dağlar çoktur. Dağ sıraları 3 zamanın kıvrımları sırasında meydana gelmiş bazı kıvrımlar yükselirken diğerleri alçalmış, bu hareketler esnasında şiddetli volkanizma meydana gelmiş, volkanizmadan çıkan lavlar etrafa yayılarak yaylaları meydana getirmiştir. Genç kıvrımlı ve volkanik dağların çokluğundan dolayı 1. derecede deprem bölgesine girer. Bu sebepten her yıl deprem hareketleri görülür. Kiğı'nın doğusunda Şeytan Sıra Dağları (2650 m.), kuzeyinde Kızılmeşcit Dağları, batısında Altın Hüseyin Dağları, güneybatısında Sülbüs Dağı, güney ve güney doğusunda Sancak Dağları ve yaylası bulunur. İç kısımlarda Kiğı'nın eteğinde kurulduğu Seyit Kasım ve Şenker Dağları ile tam karşısındaki Sivri Dağı diğer önemli dağlardır.

Kiğı'nın en önemli akarsuyu Peri Suyu'dur. Bu su üzerinde halen çalışmaları devam eden Kiğı HES Barajı ile 2000 yılında elektrik üretimine başlayan Özlüce Barajı vardır.

Peri Suyu, şeytan Dağları'nı yandan yarararak güneye doğru akmaya başlar. Kiğı yakınlarına kadar devam eden bu gayet dar ve derin, haşin boğaza Kelhaç deresi veya Kelhaç boğazı denir. Bu boğazın yanlarında oturmaya, ziraat ve hayvancılık yapmaya elverişli yerler azdır Kelhaç Deresi'nden sonra Peri Suyu, genel olarak güney batı yönünü takip eder. Vadisi dar ve derindir. Peri Suyu, yer yer menderesler çizerek Keba n Barajı'na kadar ulaşır.

Tap düzünün güneybatısında bulunan Gökçeli çayı, gökçeli köyünden sonra, Hacı Halil köprüsü denilen yerde Peri Suyuna katılır. Peri Suyu tarafında çok sayıda kaynak suları mevcuttur. Kaynak sularının ağızından güz aylarında bol miktarda balık çıkar. Çıkan balıklar, Peri Suyu'ndaki balıklardan farklıdır. Alabalığa benzeyip yörede bu balığa Ziyaret Balığı denir. Kaynakların aktığı yerin arkasında 20 Dönüme yakın düzlük bulunur Balıkların bu düzlüğün altında bulunan bir yeraltı gölünden geldiği tahmin edilmektedir.

Burada bulunan tepenin ardında bir mezar bulunmaktadır ve Hz. Halit Bin Velit'in askeri olduğu söylenmektedir. Bu ziyaret ve kaynak suları çokça ziyaret edilir ve kurbanlar kesilir, murat istenir. Ancak bu ziyaret yeri, bugün Özlüce Baraj Suyu altında kaldığı için taşınarak Kiğı-Adaklı yol ayrımına getirilmiştir.

Peri Suyu boyunca Yedisu'ya gidip gelirken yolculuk hem korkulu hem de çok ilginçtir. İlkbaharda yapılan yolculuklarda vadide, bir taraftan yolda dizili olarak yürüyen koyun sürülerini ve yeşilliği diğer taraftan üst kısımlarda karları görmek mümkündür. Yukarıdan aşağıya doğru hızla akıp gelen sular vadiye güzel bir görünümlü kazandırır Kiğı'nın Selenk Mahallesi'nden sonra vadi her iki yana genişler. Düzlükler ve oturmaya elverişli yerler çoğalır. Kuzeybatıdaki yüksek dağ kabarıklıklarından, Ağa şenliği tarafından, Sülbüs Şeytan ve Karababa dağlarından irili ufaklı dereler inerek Peri Suyu'na karışırlar. Kiğı'nın ilgi çekiç yeryüzü şekilleri Peri Suyu ve bu derelerin vadilerinde bulunur.

Küçük su ve diğer dereler Peri Suyu'na katılmadan vadileri genişler. Kayda değer düzlükler göze çarpar. Nüfusun çoğu da bu vadiler ve vadiler arasında kalan düzlüklerde toplanmışlardır. Kiğı'da ziraat bu etek ve vadi düzlüklerinde bolca yapılır. Buğday, arpa, fiğ ekilir ve bahçe-bostan için çok yer ayrılır. Kiğı ilçe merkezine yakın Kadıköy ve Duranlar düzlüğü sulu hale getirilmiştir. Traktör sayısı en fazla olan köylerdir. Ne yazık ki buna rağmen toprağın büyük bir kısmı her yıl nadasa bırakılır.

Buralardaki Peri Suyu, Küçük su ve diğer derelerin vadilerinde son yıllarda modern bahçecilik gelişmiştir. Elma, armut, ceviz ve dut... Kadıköy ile Dallica arasında meyvesinden yararlanılan bir hayli fındık bile vardır. Peri Suyu vadisinin aşağı kısımlarındaki kış devresi, yüksek kesimlere nazaran kısalmıştır. Kiğı yöresindeki bütün akarsuların vadileri ormanlıktır. Meşe, ardıç, yabani kavak, söğüt, dişbudak, karaağaç gibi... Yalnız ormanlar gündün güne yok olmaktadır. Bu vadilerde yer alan köylüler, yazın yamaçlarındaki biraz daha yüksek, serin ve bol soğuk suları olan yaylalara çıkarlar. Zaten yaylacılık Kiğı yöresinin diğer yaşam biçimidir. Kiğı, kuzeybatısında Seydi Kasım Dağları ile doğusunda Şenker Dağları arasında, Peri Suyu'na doğru inen Kerek Deresi Vadisi'nde kurulmuştur. İlçe, topludur.

Şeytan Dağları, Kelhaç Vadisi'nin hemen üstünde bir duvar gibi yükselir. Geçit vermeleri çok zordur. Kışları uzun, bu nedenle Haziran ve Eylül aylarında karın yağdığı olur. Elma Dere boyunca uzanan bu dağların uzunluğu 30 km.' den fazladır. Sıradağ üzerinde batıdan doğuya doğru şu yüksek tepeler bulunmaktadır: Boğazın hemen üstünde Topraklık Dağı (2250 m.), daha doğuya doğru yüksek olan Köşmür (2660 m.), İlbeyi Dağı (2653 m.) ve daha sonra asıl Şeytan dağı (2906 m.) gelir. Bu sıradağın dikkat çekici bir yönü hiçbir tarafının 2000 m.' den aşağı olmamasıdır.

Şeytan dağlarının Elmalı dereye bakan yüzü, çok dik fakat yumuşak topraklıdır. Bu nedenle gür ormanlarla örtülüdür. Kiğı'ya bakan tarafı çok geniş, biraz daha dikliğini kaybetmiş, fakat derelerle çok yarılmıştır. Dağın bu yüzü çıplak ve kayalarla kaplıdır. Alt taraflarda meşe, yabani elma, ahlat vardır. Yabani Keçi ve geyik hala çoktur. Şeytan sıradağının üst tarafları geniş, bol ve yumuşak topraklı ve yağlı bol olan otlarla doludur. Şeytan dağlarının üst tarafındaki bu düzlükler yazın yayla olarak kullanılır. Bu yaylalar yazın, hayvanlarla geçimini sağlayan göçebelerle dolar. Koyun sürüleri, insana, Kemalettin Kamu'nun, Bingöl Çobanlarına" adlı şiirini hatırlatır ve yaşam şiirde anlatılan yaşamla aynıdır. En geniş yaylalar, bol soğuk suları ile yazın buzları olan Beritanlıların at oynattıkları, Meydan Yaylası ile Seyit Kasım Dağı üzerindeki Seyit Kasım Yaylası'dır. Şeytan dağları, birbirinden farklı, iki iklim arasında bir duvar gibi uzanmaktadır. Kuzeyden güneye doğru farklı iki basınç altındadır. Bu nedenle sıradağın zirveleri çok fırtınalıdır. Kuzeyden sık sık esen ayaz yeli, Bingöl tarafından gelen acem yeli çok tehlikelidir. Bu çok şiddetli esen kuru rüzgârlar, güneyden, yani aşağılardan yukarıya doğru esen nemli rüzgârları oluşturur. Bu nedenle güneye bakan tarafları, yazın bol yağmur, kışın da çok kar alır. Yağışlar nedeniyle güney taraflarında iklim daha ılık geçer. Bundan dolayı da bu taraflar; meşe, elma, armut, kayısı, dut, ceviz bakımından zengindir.

Şeytan dağları, çok engebeli olduğu için, yollar daha ziyade akarsu vadilerin! takip etmektedir. Kiğı, Yedisu, İlbeyi, Aysaklı yolları gibi.

Kız Yaylası'nın batısında Nacaklı ve Sırmaçek yaylaları yer alır. Sırmaçek ile Sancak Tepesi arasında sul arı süt beyazı akan çeşme çok ilgi çekicidir. Kaynaktan çıktığı zaman beyazdır. Hoş ve tatlı bir içimi ile işta h açıcı bir özelliği vardır. Çanakçı köyü eski bir yerleşim yeridir. Çeşmesi ünlüdür. Geniş ve büyük olan ar azisinin çoğu sulu ve verimlidir. Tarım ve hayvancılık yapılır. Nacaklı Köyü, Hasbağlar'dan dereye kadar u zanır. Geçim kaynağı ceviz ve hayvancılıktır. Bu köy çok dağınaktır. Alagöz Mezrası'nın alt tarafında birleş en üç dere Darköprü Deresi adım alarak dar bir yardım hızla akarak, Darköprü Köyü düzlüğünde Peri Suy u'na katılır. Darköprü Yaylası (Gulafi) , Karakoçan ile Kiğı arasında sınırdır. Yaylanın ortasında bulunan K eser Tepesi volkanik bir yükseldir. Demirkanat Köyü, gür ormanlar içinde yer alır. Halkın geçim kaynağı o rmancılık, balıkçılık, taş duvar ustalığıdır. Bu köy hizalarında Peri Suyu'nun karşı tarafında su vadisine ya kın Baklalı, Kutluca, Yukarı Serinyer, Aşağı Serinyer köyleri vardır. Kutluca köyü, bu yörenin buğday tarım ı merkezidir.

## İKLİM

Yörenin yazları serin, kışları ise uzun ve serttir. Sağanak yağışlar sonbahar gelince düşmeye başlar, ama yeterli seviyede olmaz . En çok yağış Kasım ayı içerisinde olur . Bazen bu ayın ilk günlerinde kar yağdığı görülür. Erken gelen bu kar o yıl Kışın erken geleceğini belirtir. Sonbaharın kurak geçtiği yıllar, Kiğı için kıtlık belirtisidir. Güzlükler ekilmez. Otlar bahar aylarında yeterince yeşeremez. Kış aylarında yağışlar başlar ve nadiren yağmur halinde olur. Kasım – nisan arası Kiğı' da kıştır. Kış ilerledikçe kalın bir kar tabakası meydana gelir. Kışın Kuzeydoğudan esen rüzgarlar büyük kar fırtınalarına neden olur. Şubat ayından sonra kar, yerini sulu yağan kara ve sonrasında yağmura terk eder. Bu sıra ilkbahar ekim zamanı demektir. Bostan yerleri hazırlanmaya, ağaç dikilmeye başlar. Yalnız bu bölgede mart ayında yağmur yağsa da baharın geldiğine, havalar güzel gitse de yine de baharın geldiğine inanılmaz. Ancak ilkbahar, Kocakarı Fırtınası'ndan sonra gelir. Kocakarı Fırtınası; Rumi Takvimine göre 28 Mart – 04 Nisan tarihleri arasındadır. Ancak Miladi Takvime göre 13 Nisan'dan sonradır.

İlkbaharın 13 Nisan'dan sonra geleceği ile ilgili şöyle bir hikaye vardır; " İhtiyar bir nine bir oğlak besler. Oğlağıyla kışı geçirmiştir diye çok sevinir. Nasıl olsa yerde kar kalmamıştır der. Fakat daha sonra 13 Nisan'da aniden bir kar yağışı meydana gelir ve bir fırtına kopar, . İhtiyar nine dışarı çıkamaz olur. İhtiyar nine, oğlağı soğuktan korumak için sepetin altına koyar. Fırtına 13 Nisan'dan sonra durur. Her yer günlük güneşlik olur. Nine, sepetin altına koyduğu oğlağı çıkarmaya gider. Bir de bakar ki bir kış boyunca baktığı zavalı hayvanı ölmüştür." İşte nisan ile mart arasında olan bu fırtınaya hikayeden ötürü Kocakarı Fırtınası denir . İnanışa göre Bütün ağaçlar; 17 Mart'ı, 18 Mart' a bağlayan gece yere eğilerek Yaratan'a ibadet ederler. Bu duruma inananlar o gece yatmazlar. O yere yatma anını görmek isterler. Eğer kim ki o anı görürse, " Cennetlik olur ve her muradına kavuşur ." ama bu manzarayı herkes göremez. Ancak günahsız ve tövbe etmiş kimselere mahsustur. Anlatılan bu hikâyelerde baharın geldiği anlatılır ve ağır geçen kış' tan kurtulmanın sevinci belirtilir. Mart ayının ilk çarşamba gününe 'Kara Çarşamba' denir. " O gün herkesle iyi geçineceksin, sevap işleyeceksin ki bir yıl boyunca ayınısını göresin ." şeklinde yaygın bir inanış vardır. Mart ayı ile kuruyan çeşmelerden sular akmaya başlar ve her yer su deryası haline gelir. . Gittikçe dağlara karşı çekilen kar; en çok yağmurdan korkar ve der ki:" Islak ağızlı benim sana bir şey diyeceğim yok. . Okuduğum meydan güneşe karşıdır. Er ise çekildiğim yerlerden beni alıp götürsün ." Nisan ayında Kiğı renk cümbüşüne bürünür. Yörede ilkbaharın gelişi yüksek yerler ile alçaklar arasında bir ay fark eder. Mayıs ayında meşelerin de açması ile doğa coşar. Her yerden hayat fışkırır. Göçmen kuşlar yumurtalarını bırakmışlardır 7 Mart'ta yedi yumurta yapamazsam canıma yedi kada değsin, diyen keklik yuvası avı başlar. 7 Mart'ta gelemezsem 9 Mart'ta kalmam" diyen leyleğin gaga sesleri başlar Kiğı'da mayıs – haziran ayı arasında Kiğı'da dolu yağışı görülür ki buna da " Camız Kıran Fırtınası" denir. Haziranda yağışlar artık durur. Ay'ın çevresinde oluşan halka, çift öküzlerin burunlarını havaya dikerek derin nefes almaları, karıncaların yuvalarına aniden çekilmeleri, yağışın geleceğine işarettir. Meşe ağacının çok palamut tutması, eşek arılarının çoğalmaları, hayvanların çok yemeleri, tavuğun uçuştan sonra hemen yere düşmesi, göçmen kuşların erkenden yöreyi terk etmeleri kışın erken ve şiddetli olacağına işaret eder.

## NÜFUS

1990 nüfus sayımına göre İlçe nüfusu 11.438; Kasaba, 4.544 tür. Köy, 6894. Nüfus yoğunluğu kilometre kareye 23 kişidir. 1997 nüfus sayımına göre İlçenin toplam nüfusu 6797 kişidir. Yıllara göre nüfusta fazlaca miktarda azalmalar meydana gelmiştir. Bu azalma; terör, çoğalan aile nüfuslarına toprak bölüşüldükten so

nra tarlaların azalması, kış aylarının uzun sürmesi ve bu süre zarfında ilçede buna yönelik iş kollarının bul unmaması, parası olanların yörede yatırım yapmamaları, aile arasındaki geçimsizlik ve kan davası. Sürekli olarak göç edenler daha çok İstanbul, İzmir, Aydın, Ankara, Bursa gibi illeri tercih etmektedirler.

## SOSYAL DURUM

İlçe halkı içindeki ilişkiler sevgi ve saygı esasına dayalı uygar bir düzeyde olup, sosyal etkinliklere katılma yetkinlikleri vardır. İmkânları sınırlı olması nedeniyle çalışma hayatı sadedir. Nüfusun büyük bir bölümü ancak kendine yeterli çapta tarım ve hayvancılıkla uğraşmaktadır.

İlçede yaşam standardı değişiktir. Halkın yurtdışında çalışan yakınlarının gönderdiği dövizler önemli bir gelir kaynağıdır.

Konutlar genellikle tek katlı, damları sac ve topraktan yapıldır. Kanalizasyon şebekesi ilçe merkezinde mevcut olup, yeterli olmaktan uzaktır. 1991 yılı itibarıyla her köye elektrik ulaşılmış olup, mezarların çoğunda da elektrik vardır.

İlçe merkezinde mevcut donanımı ile Sağlık Merkezi niteliğini aşmayan durumda 25 yataklı bir Devlet Hastanesi bulunmaktadır.

Ayrıca bir merkez Sağlık ocağı ve Nacaklı, Billice, Dallica, Sabırtaş ve Sırmaçek köylerinde de birer tane olmak üzere toplam 5 köyde sağlık evi mevcuttur, ancak sağlık evleri şu anda kapalıdır.

İlçe merkezinde 800 aboneli bulunan 1000 abonelik Dicle tipi yarım otomatik telefon santrali, Sırmaçek köyünde 500, Kiğı HES barajı yapım alanında Abar santrali olarak adlandırılan 250'lik bir santral, Dallica köyünde şuan kullanılmakta olan 250'lik bir santral mevcuttur. İlçemize bağlı Alagöz, Güneyağıl, Eşme, Duranlar, Kadıköy, Nacaklı ve bu köyün Alican, Buzluk ve Dikenli mezarları, Sırmaçek, Çanakçı, Yazgünü ve Ağaçoğven Açıkgüney köylerinde telefonlar çalışmaktadır, diğer köylerimize de telefon götürülme çalışmaları devam etmektedir. İlçemizdeki vatandaşlarımızın Batı bölgelerinde ve yurt dışında yaşayan yakınlarının çokluğu nedeniyle mevcut santralimizin giriş- çıkış sayısı yeterli bulunmaktadır. Ayrıca Merkezimiz IS D-STD görüşmelere 07.06.1999 tarihinde Fiber-Optik sisteme geçmiştir. Buna bağlı olarak Telefon görüşme kanallarının da 30'a çıkarılmıştır. TÜRKSEL ve TELSİM Cep telefonları da ilçemizde bulunmaktadır.

## ULAŞIM

Kiğı, ulaşım yönünden fazla hareketli bir ilçe merkezi değildir. Bingöl Merkezine Sancak üzerinden uzaklığı 73 km'dir. . Bu mesafenin 25 km'lik kısmı stabilize edilmiştir. Karakoçan üzerinden Bingöl'e olan uzaklığı ise 145 km'dir. Elazığ iline uzaklığı 198 km olup, bunun 60 km.lik yolu stabilize edilmiştir. Adaklı ilçesine 26 km mesafede olup yol asfalttır. Yayladere ilçesine uzaklığı 56 km olup tamamı stabilize edilmiştir. Yedisu ilçesine uzaklığı 61 km olup tamamı stabilize edilmiştir. İlçede haftanın yedi günü Elazığ'a günde bir adet minibüs ve Bingöl'e haftanın beş günü bir adet minibüsle toplu taşıma yapılmaktadır. Günde, sadece bir sefer yapılmaktadır. Bingöl'e günde bir sefer yapılırken, Elazığ'a giden arabalar bir gece orada kalıp ertesi gün geri dönmektedir.

## EĞİTİM

İlçede okuma-yazma oranı %90'dır. Bu oran 14-15 yaş gurubunda %98'e çıkmaktadır. Halk tarafından eğitim ve öğretime önem verilmekte özellikle kız çocukları okutulmaktadır. İlçe düzeyinde konuşulan dil Türkçedir. İlköğretim ve Ortaöğretime devam eden öğrencilerin cinsiyetlerine göre dağılımı yaklaşık %50 civarındadır.

İlçede toplam köy ilköğretim okulları ve Yatılı İlköğretim Bölge Okulu ile merkez ilköğretim okulları dahil okulların sayısı 35 dir. İlçe genelinde bünyelerinde Ortaöğretim bulunan 1 Yatılı İlköğretim Bölge Okulu ve 3 ilköğretim okulu bulunmaktadır. 8 yıllık temel eğitime geçilmesiyle ilçe merkezinde 1 çok Programlı Lise, 3 ilköğretim okulu ve 1 Yatılı ilköğretim Bölge Okulu oluşmuştur. Eskikavak, Sırmaçek, Çanakçı, Nacaklı ve Nacaklı İncesu ilköğretim okullarında eğitim ve öğretim yapılmakta olup, diğer köylerde bulunan okullar terör ve göç nedeniyle kapalı olup, köylerimizin öğrencileri İlçemiz YİBO'da eğitim ve öğretim görmektedirler.. Okullarımızın öğrenci mevcudu 1018'tir. Bu İlköğretim okullarındaki öğretmen sayısı idareciler dâhil 57 dir.

Açılması planlanan ilçemiz Süleyman Necati Güneri Endüstri Meslek Lisesi, ilçemiz güvenliği nedeni ile açılmamış olup 1994 yılında 17. İç Güvenlik Piyade Alayına tahsis edilmiştir.

İlçemizde Yusuf Ziya Değnekçi İlköğretim Okulu, 20 Kasım Kurtuluş İlköğretim Okulu ve Fatih İlköğretim

Okulları ve bünyesinde birer Anasınıfı bulunmaktadır. 20 Kasım Kurtuluş İlköğretim Okulu'nda kadrolu Anasınıfı öğretmeni, Yusuf Ziya Değnekçi İlköğretim Okulu ve Fatih İlköğretim Okulunda ise ücretli usta öğretici (anasınıfı) öğretmeni görev yapmaktadır.

Yaygın eğitimde yetişkinlere ve gençlere hizmet veren ilçe Halk Eğitimi Merkezi ve Akşam sanat Okulu Müdürlüğü bulunmaktadır. 2002-2003 öğretim yılında 1. Kademe Okuma-Yazma Kursu, Bilgisayar, Makine Nakışı, Üniversiteye Hazırlık, Oto Lastik Onarım Kursu ve Oto Elektrikçilik Kursları açılmış olup, yeni kursların da açılması için alan çalışmalarına başlanmıştır. 2003-2004 öğretim yılında genellikle mesleki kurslara öncelik vermek koşuluyla diğer kursların açılması için alan çalışmalarına başlanmıştır. Halk Eğitim Merkezi ve Akşam Sanat Okulu Müdürlüğü bünyesinde 1 Müdür Vekili, 7 Kadrolu usta öğretici ve bir hizmetli bulunmaktadır.

## CUMHURİYET ÖNCESİ VE SONRASI KIĞI'DA EĞİTİM

Bingöl'ün kültür çabası belirgin bir şekilde Kiğı ilçesinde göze çarpmaktadır. Uzun yıllar Erzurum iline ilçelik yapan Kiğı'da ilk olarak 1878 yılında Sübyan Mektebi açılmıştır. 1886 yılında Mekteb-i Rüştîye adıyla ilk okula bağlı bir ortaokul olarak eğitime devam etmiştir. Süleyman Necati, Mithat Bey, Sait Bey gibi değerli idareci ve yazarlarla çok sayıda ordu mensubu da yetişmiştir.

1872-1922 Yılları arasında Kiğı Rüştîyesi'nde öğretmenlik vazifesinde bulunanlar:

İsmail Hakkı Bey

İmam Hacı Mehmet Nuri Arslan

Mustafa Efendi

Mithat Turanlı

Rıza Şevki

Ömer Raci

Halil Arslan

Ahmet Turanlı

Yusuf Ziya Demir

Faruk Bilsen

Birinci Cihan Savaşı'nda Rus istilasına uğrayan Kiğı, harap bir vaziyete gelmiştir. Mondros Mütarekesi'nden sonra, yurtlarına dönen Kiğılılar ancak başlarını sokabilecek bir yuva yapmaya çalışıyorlardı. Resmi binaneler de harap olduğundan, okul vazifesi görebilecek evlerden istifade etmek çareleri düşünülmüş ve 15 Aralık 1919'da muhtelif olarak tedrisata (Güney Mahallede ve Talat Beyin İkametgahı olan evde) başlanmıştır.

14 Eylül 1920'de okul, kız ve erkek olmak üzere iki kısma ayrılınca, kız talebeler ismi geçen binada kaldı. Erkek talebeler de Kaleli Mahallesinde Mirtoğlu Mehmet'in evinde ders görmeye başladılar. Rüştîye Mektebi ve ilkokul, Birinci Dünya Savaşı sırasında (1915) kapanmıştır. Cumhuriyet devrinde 1920 yılında ilkokul ve 1949 yılında da ortaokul yeniden açılmıştır.

## KIĞI'DA EĞİTİM

Kiğı'da eğitim çok eskiye dayanmakta olup, kültür düzeyi yüksek bir ilçedir. Kiğı'da ilk olarak 1878 yılında Sübyan Mektebi açılmıştır ve 1886 yılında Mekteb-i Rüştîye adıyla İlkokula bağlı bir ortaokul olarak eğitime devam etmiş olup bir çok idareci, yazar ve ordu mensubu yetiştirmiştir.

Birinci Dünya Savaşı sıralarında rüştîye mektebi ve ilkokul 1915 yılında kapanmıştır. Rus istilasına uğraya



n Kiğı, harap bir hale gelmiştir. Mondros mütarekesinden sonra ilçeye dönen Kiğılılar, okul açılması için çabalara girmiş, resmi binalar da harap olduğundan bina bulmakta zorlanmış ama okumaya karşı olan ilgileri bu zorluğu kısa sürede aşmış ve 15 Aralık 1919'da bir evde okul olarak eğitime başlamışlardır.

Okul, 14 Eylül 1920 yılında kız ve erkek olarak iki kısma ayrılmış ve resmi ilkokul olarak iki binada eğitime devam etmiştir. 1949 yılında da Bingöl Milletvekili ve Eski Milli Eğitim Bakanı Sayın Tahsin BANGUOĞLU'nün katkı ve çabalarıyla ortaokul yeniden açılmıştır.

Bu yıllardan sonra Kiğı'da eğitim ve öğretim hızla gelişerek okulsuz köy ve mezra kalmamıştır. 1972 yılın da Kiğı Lisesi Eğitime açılmış olup, bir çok öğrenci üniversiteye vermiştir. 1987 yılında sonra Adaklı, Yedis u, Yayladere beldeleri ayrılıp ilçe olunca okul sayısı 43'e düşmüştür. 1991 yılından sonra yörede baş gösteren terör olayları Kiğı'da eğitime de büyük darbe vurarak köy okullara kapanıp sadece ilçe merkezindeki okullar eğitim öğretime devam edebilmiştir. Köylerdeki öğrenciler ilçe merkezinde faaliyet gösteren Yatılı ilköğretim Bölge Okulu'na yerleştirilerek eğitimlerine devam ettirilmiştir. 2000 yılı başlarından itibaren köy okullarının onarımlarına başlanılmış ve bu onarımlar sonucunda Nacaklı, Nacaklı-İncesu, Sırmaçek ve Çanakçı Köy İlköğretim Okulları eğitim-öğretime açılmıştır. Kiğı merkezde 3 ilköğretim Okulu, 1 Yatılı İlköğretim Bölge Okulu, 1 Çok Programlı Lise'de eğitim-öğretime devam edilmektedir. Okulların tümü standart binalar olup, kaloriferle ısınmaktadır. (Köy okulları hariç) Lise ve YİBO'ya ait 24'ü Kaloriferli 12'si sobalı olmak üzere toplam 36 dairesel lojmanlar bulunmaktadır.

## KIĞI EMNİYETİ

Yenişehir Mahallesi Gazipaşa Caddesi'nde 814 metrekare alanda iki katlı binada hizmet vermektedir. Altı hizmet binası üstü iki dairesel lojman olup toplam 34 dairesel lojman bulunmaktadır.

İlçemiz Emniyet Amirliği, 1972 yılında Emniyet Komiserliği olarak faaliyete geçmiş olup 1988 yılında ise T.M.K. ya göre B tipi Emniyet Amirliği olup bünyesinde 1 Merkez Karakol Amirliği bulunmaktadır.

İlçe Emniyet Amirliğimizde Başkomiser, Komiser, Polis Memuru, G.İ.H. Memuru ve Teknisyen Yardımcısı bulunmaktadır.

İlçemizde 9 adet kahvehane, 2 adet içkili restoran, 2 adet otel bulunmaktadır. İlçede genel asayiş durumu iyi, asayişe müessir hırsızlık, kavga vs. nitelikli adi olaylar yok denecek kadar az olduğundan faileri yakalanan haklarında gerekli işlemler yapılmaktadır. 1999 yılından bir adet faili meçhul yangın olayı bulunmaktadır.

İlçe Emniyet Amirliği tüm personeli ile, Kiğı ilçe merkezinde halkın canına, malına, ırzına ve namusuna yönelik suç işlenmemesi için vatandaşın daha rahat huzur ve güven ortamında yaşaması için canı pahasına görev yapmaktadır.

Kiğı İlçe Emniyet Amirliği'ne bağlı Merkez Karakol Amirliği bulunmaktadır. Ayrı bir binası bulunmadığı için Emniyet Amirliği hizmet binasında hizmet vermektedir.

Emniyet Amirliği'nde 2 adet binek toros ve 2 adet zırhlı dragon bulunmaktadır.

Sorumluluk bölgesi içinde Eskişehir Mahallesi, Yenişehir Mahallesi, Yeşilyurt Mahallesi ve Abar Mahallesi olmak üzere 4 mahalle bulunmaktadır.

## EKONOMİK YAPI

İlçe ekonomisi tarım ve hayvancılığa dayalıdır. Üretim pazarlayabilecek düzeyde olmayıp tüketime yetmemektedir. Buğday ve arpa gibi tahılların yanında fasulye, ceviz, elma ve armut üretilmektedir.

İlçe genelinde mevcut toplam hayvan sayısı 17630 civarındadır. Bunun 14630'u küçükbaş, 3000'i büyükbaş hayvandır. Ayrıca 1500 civarında kanatlı hayvan ve 2226 civarında arı kovanı mevcuttur.

Arazi yapısı itibarıyla yöre özellikle küçükbaş hayvancılığa çok elverişlidir. Nüfusun kalabalık olduğu ve terör olaylarının olmadığı zamanlarda hemen hemen her vatandaş küçükbaş hayvancılık yapıyordu. Ayrıca yöre arıcılık içinde çok müsait bir yapıdadır. Üretilen ballar genellikle ilçe genelinde ve İstanbul'da pazarlanmaktadır, kaliteli ballar arasındadır.

Endüstriyel faaliyet yoktur. Basit marangoz atölyesi ve günlük ihtiyaçlarını karşılayan dükkanlar vardır. Ticaret, halkın günlük ihtiyaçlarını karşılamaya yönelik esnaf faaliyetlerinden ibarettir.

İlçede pazar kurulmamakta olup, panayır faaliyetleri de yoktur. İlçede pazar kurulmaması nedeniyle mevcut dükkanlarda her türlü gıda ve yiyecek maddeleri rahatlıkla bulunabilmektedir.

İlçede Ziraat Bankası Şubesi vardır.

İlçe genellikle yurtdışında yakınları olan vatandaş sayısı oldukça fazladır. Bunların gönderdiği dövizler yöre halkı için önemli bir geçim kaynağıdır.

Kırsal kalkınma projesi kapsamında ciddi çalışmalar yapılmasının ilçenin ekonomik yaşamına önemli yararlar sağlayacağı düşünülmektedir. İlçede küçükbaş hayvancılığı geliştirmek, arıcılığı geliştirmek, ceviz ve kavak üretimini yaygınlaştırmak için teşvik uygulamaları geliştirilmelidir.

İlçede 1992 yılında tarımsal Kalkındırma ve Arıcılık Kooperatifi ile 1996 yılı sonunda bir Esnaf ve Sanatkarlar Kooperatifi kurulmuştur. İlk kurulan kooperatif şu an faaliyet göstermemektedir.

Kiği'da Hayvancılık

Tarım ve Hayvancılık

İlçe halkının geçim kaynağı tarım ve hayvancılıktır. İklimin sertliği ve doğal yapının elverişsizliği bitkisel üretimi sınırlandırır. Buna rağmen 1984 yılında Bingöl ilinin en çok buğday üreten ilçesi ( 19.020 ton ) olmuştur. Ayrıca az miktarda arpa, patates, elma, ceviz, armut yetiştirilir. İlçede hayvancılık eski önemini kaybetmiş olup ev ihtiyaçlarını karşılayacak tarzda hayvancılık yapılmaktadır. Daha çok mor, ak karaman, ivesi cinsi koyun, kıl keçisi, yerli kara ve Doğu Anadolu Kırmızısı cinsi sığır yetiştirilmektedir.

Son yıllarda arıcılık büyük gelişme göstermiştir. Ayrıca ilçede yapımı süren Kiği HES Barajı inşaat çalışmaları nedeniyle baraj işçiliğinin, ilçe ekonomisine olan katkısı göz ardı edilemez bir gerçektir. Bununla birlikte ilçede, küçük çaplı ticaretle geçinen (Bakkal ve marketler, kahvehaneler ve lokantalar vs. küçümsenemeyecek bir nüfus vardır. Yurt dışında çalışan vatandaşlarımızın yakınlarına göndermiş olduğu dövizler ve ilçedeki küçük çaplı yatırımları da ilçenin ekonomisi içinde önemli sayılabilecek unsurlardır.

MERA ARAZİSİ: 17.100 Hektar

ZİRAAT YAP. ARAZİ: 18.805 Hektar

SULANABİLİR ARAZİ: 5.400 Hektar

KIRAÇ ARAZİ: 1.800 Hektar

ORMANLIK ARAZİ: 19.600 Hektar

ÜRÜN G.MEY. ARAZİ: 12.100 Hektar

AVCILIK

Avcılık, Kiği'da önemli bir yere sahiptir. İlçede yakın bir tarihte kurulan "Avcılar ve Atıcılar Kulübü" avcılık işini organize etmekte ve bu kulübe üye olanlar tarafından yapılan yardımlarla ayakta durmaktadır. Av mevsimlerinde Kiği'da keklik ve tavşan başta olmak üzere dağ keçisi, yaban ördeği, ayı, tilki, kurt vs... av hayvanları yasalar dahilinde avlanır. Bu durum av hayvanları bakımından ilçemizin ne kadar zengin olduğunu göstermektedir.

SAĞLIK KİĞİ DEVLET HASTANESİ BAŞTABIPLIĞI

1954'te Sağlık Merkezi olarak kurulmuş olup, 1963'ten bu yana Devlet Hastanesi Baştabipliği olarak faaliyet göstermektedir. 1966 yılında ayrı olarak hizmet veren Merkez Sağlık Ocağı Tabipliği, hastanenin bulunduğu hizmet binasının alt katına taşınmış ve burada hizmete devam ederken 20 Kasım 2000 tarihinde tekrar eski binasında hizmet vermeye başlamıştır. Hastanede halen iki doktor, on bir hemşire, iki ebe, bir müdür, bir laboratuvar teknisyeni, bir anestezi teknisyeni, bir teknisyen, bir şoför, bir memur ve bir hizmetli görev yapmaktadır.

Aylık polikliniğe başvuran hasta sayısı ortalama 1000 civarındadır. Bunlardan 100-150 civarında hasta ileri tetkik ve tedavi için en yakın illerdeki hastanelere sevk edilmektedir. Ayda ortalama 8-10 doğum hastası müracaat etmekte ve ortalama 4-5 doğum hastanemizde yaptırılmaktadır. Problemlili olan gebeliklerde yine illere sevk edilmektedir. Elimizdeki imkanlar dâhilinde gerekli laboratuvar tetkikleri yapılmaktadır.

Hastanemiz kişi ve topluma yönelik hizmet vermektedir. Hizmet veren 1 adet ambulans vardır.

## KİĞİ MERKEZ SAĞLIK OCAĞI TABİPLİĞİ

Kiğı Hükümet Konağı karşısında tek katlı hizmet binasında sağlık ocağı faaliyetleri halka sunulmaktadır. Sağlık ocağının hemen arkasında bahçe içerisinde yan yana yapılar şeklinde 4 adet lojmanı bulunmaktadır.

Son 4 yıldır güvenlik gerekçesi ile kapatılıp Kiğı Devlet Hastanesi alt kalında pasif hizmet vermekte olan Sağlık Ocağı 20 Kasım 2000 tarihinde yeniden eski yerine taşınarak mevcut hizmetlerini aktif bir şekilde yürütmektedir.

Halen bir doktor, iki ebe, bir hemşire ve bir sağlık memuru görev yapmaktadır.

Sağlık Ocağı'nda öncelikle yapılan toplum sağlığı ön hizmetleridir. Bunlar içerisinde aile planlaması çalışmaları, aşılama çalışmaları, (aşı kampanyaları, bebek aşıları, okul aşıları, gebe aşıları) 15-49 yaş arası kadınların takip ve eğitimleri, gebe takip ve işlemleri, 0-5 yaş arası çocuk kayıt ve takipleri. Yapılan ev ziyaretleri ile bu çalışmalar devam etmektedir. Bunun yanı sıra ayakta tedavi ve poliklinik (tansiyon ölçme, enjeksiyon, pansuman vs.) hizmetleri de verilmektedir. Bir adet Landrover marka ambulans hizmet vermektedir.

## DİĞER KURUMLAR

KİĞİ ADLİYESİ

KİĞİ 17.İÇ GÜVENLİK PİYADE ALAYI

İLÇE JANDARMA KOMUTANLIĞI

KİĞİ ASKERLİK ŞUBESİ BAŞKANLIĞI

## KİĞİ İLÇESİNE BAĞLI İKEN 1987 YILINDA AYRILARAK ADAKLI İLÇESİNE BAĞLANAN

## K RER BÖLGESİNİN TARİHÇESİ

K RER, Kârer'de bulunan ve Kârer'in sekiz köyü olan Sütlüce (Darabi), Sarıdibek (Körikân), Kabaçalı (Pirican), Dolutekne (Yekmal), Altınevler (Şirnan), Çamlıca (Hırçık), Doluçay (Sağyan), Elmaağaç (Maskân) ve aynı zamanda tüm komşu köylerden de görülen K RER BABA ziyaretinden adını almaktadır.

K RER'İN sözlük anlamı: Meşrur, sevinmiş, beşaret ve müjde sebebi ile parlayan göz anlamına gelir. Coğrafi yapısı engebeli, bir çanağı andıran bu bölgenin çevresi, rakımı üç bine yakın olan dağlarla çevrilidir. Hemen hemen her dağın zirvesinde bir ziyaret (Yatır) bulunmaktadır. Kârer Baba Ziyareti Sütlüce ve Sarıdibek köyleri arasında sınırdır. Rakımı üç bin civarındadır.

K RER, çevresini çevrileyen yüksek dağların zirvesinde yatan bu ziyaretlerin konumu ile bu bölge bir evliya yatağını andırır. Onlara layık olmak için gönül ehli olmak gerekir. Bu ziyaretlerin halk arasında bilinen adları şöyledir:

Kârer'de ki ziyaretler:

Sütlüce Köyü'nde: Şiğelesı Deşte, Şehide Sınce, Şeker Baba, Şehido Fukara, Şiğhamok, Şehide Kuru, Mu rıya Diyarı, Kemera Hızırı, Şehide Guhera Dızdan, Diyarı Çıla, Şehide Goze, Çıfta Palkan, Horiya Çağılı, Topık, Horiya Gabanı, Kalo Sıpe, KARER BABA ŞEHİDİ.

## PİR KÜR HÜSEYİN DERGHİ

## SEYYİT PİR KUR HÜSEYİN DERGHİ (OCAK, DERGHİ):

İşlevlik, İctihat ve İcraatları manevi tasavvuf'ta bu üç isim de bir anlam taşır. Ancak bir kısım araştırmacı ve yazarların yaptıkları yorum ve görüşler bu bağlamda gerçeği yansıtmadığı kanısındayım.

Dedem Pir Kur Hüseyin, mevcut dergâhın bulunduğu karer bölgesi sekiz köyden ibaret olup Karer Baba Dağı'nın tepesinde mevcut KARER BABA ŞEHİDİNDEN bölge olarak 'KARER' ismini almaktadır. Dergâhın kuruluş tarihi kesin olarak bilinmemekle beraber takriben 1617 olarak birçok olay ve yaşlıların beyanlarında ayrıca Tasavvuf hakikat babında da tesbiti esastır. Dergâhın 2006 tarihinde yayımlanan ehl-i beyten

dersime isimli kitapta dergâhın kuruluşu hakkındaki takriben 1780 tarihin yanlışlığı olduğu kanısındayız. Dergâh merkezi olan Sütlüce köyü (Darabi) eski ismi olup bu köyün merkezinde bulunan Kur Hüseyin dergâhı n takriben 1617 tarihinden itibaren bu bölgeye yerleşen hormek aşiretinin reisi Zeynel Ağa yine Kıgı ilçesi şu anda Adaklı ilçe merkezi olan (Hösnek) köyü Zeynel mezrasından bir itilaftan dolayı göç edip Karer Bölgeseinde Sütlüce(Darabi) köyüne yerleşir. Bu bölgede evladı Resul Seyyit olmadığı için Zeynel Ağa bir zat ihi yanına aldığı bir heyetle Tunceli/Mazgirt/Mohundu bölgesinde cansız duvarı yürüten Baba Mansur'un t orunlarından Pir Seyyit Ahmed'in evlatları olan Seyyit Pir Kur Hüseyin, Seyyit Pir Ali ve Seyyit Pir Hasan olmak üzere 3 kardeşi Sütlüce köyüne getirir ve mevcut dergâhın bulunduğu mahalde kendilerine bir ev y apar, yerleşirler. 4 ay sonra Cenabı Allah tarafından sırrı hakikatten 2 Evliya bu eve Sır olarak gelir. Bu Ev liyalar zaman zaman çeşitli insanlara, özellikle aksakallı dedeler sıfatında çeşitli şekillerde güvercin, geyik, özellikle de melek bazen de Rütbeli General, Subay ve Asker sıfatında görülür. O gün bugün bu dergâha yurt içinde yurt dışında bölge halkı dâhil çok çeşitli, Tıp'ın tespit edip etmediği hastalıklar için hastalar ve ziyaretçiler gelmektedirler.

İslam ve Kur'an inancında Dergâh'ta yapılan tüm hizmetler para ve herhangi bir maddi menfaat karşılığında yapılmamaktadır. İslam dininde hizmet para ile yapılmaz; hizmet duadır, karşılığı hakikat ve aşk gönülüdür.

“ Üfürükçülerin, muskacıların, kurşuncuların ve falcıların iptidasından uzak” Hakikat Sırrı ile kişinin inanç ve itikadı doğrultusunda İslam inancınının Kuran'ı Kerimin içtihatları içerisinde olsun olmasın inansın veya inanmasın her görüşe her inanca mensup insanlar arzu ettiklerinde Baba Mansur Kur Hüseyin Dergâhına gelebilir, ziyaret edebilirler. Dergâh insan sıfatını taşıyan, yoksulun, yetimin, yaşlının, mazlumun, dul, kimsesiz ve her insanın inancı ve dini ne olursa olsun evidir. Manevi değerdeki ziyaretgâhıdır. İlim ve Ahlak Yuvasıdır. Ancak can gözü yani kalp gözü açık olan Evliyaları görebilir. Evliya hikmeti dünya kutbu sırrı hikmettir. Allahın o sır ve hakikatinden haberdar olan ve Can gözü açık olan her can Evliyaları görebilir.

Allah tarafından verilen makamları karıştırmamak lazım.

1. Evliya makamı, simgesi Cenetteki Tuba ağacın dalıdır. Evliyalar bir sırdır (insan sıfatına bürünmemiş sırrı hikmettedir)Can gözü açık olan görür. O mübarekleri Evliyaların bulunduğu mekâna Dergâh denir.
2. Başta 4 Meleki Mükkerem olmak üzere tüm dünya melekleri de Sırrı hikmet gayip âleminde dirler. Evliyalar gibi can gözü açık olan görür.
3. Allah'ın Elçileri olan Nebi ve Resuller'in makamı insandır.
4. İmamlar'ın makamı insandır.
5. Şehitler'in makamı insandır.
6. Pirlar'in makamı insandır.
7. Rehberler'in makamı insandır.
8. Mürşidler'in makamı insandır.
9. Seyyidler'in makamı insandır. (seyyid dışında kimse pir olamaz)
10. Ermiş insanın makamı insandır. Tüm konularda ışıktır İlim ve marifet sahibi.
11. İlimler'in makamı insandır. Makamı çok okumuş İlimen aydınlatıcıdır.
12. Şeyhler'in (Seyyid) makamı insandır.
13. İyi insanların makamı yaşayan insandır.
14. Yatır mezar makamı ayırır hakka yürüyen insanlardır.
15. Talip ve müridlerin makamı da insandır. (Pirlik makamı kadar da talip, mürid makamını hak etmesi gerekir) ekir bu makamda 4 kapı 40 makam ve 72 farzdan geçip haberdar olması gerekir)
16. Dergâh postnişi makamı da insandır (Seyyid olup Pirlik makamını hak eden ancak bu Mihrabı Minberde oturabilir)

Günümüze dek özellikle manevi tasavvuftaki ulvi has makamlar birbirine çok karıştırılarak çarpıtılmış bunlar yerli yerinde herkes hak ettiği makamıyla çağrılmalı ve hitap edilmelidir ve kişi hak ettiği makamda icraatını sübutu olarak göstermelidir.

Bu makam zatlarını İlahlaştırmak günah ve ayıptır. Tek bir İlah var o da 'ALLAH'DIR'. Manevi tasavvufta ki her makam sahibi o makamın Ehlidir' ki Allah o makamı ona nasip etmiştir.

Pir Kür Hüseyin Dergâhın başında şu anda 6. Postnişi Pir Seyyid Selçuk Sevin bu hizmeti bilfiil devam ettirmektedir.

Dergâh Kıgı merkezine 55 km, Adaklı merkezine 30 km ve Bingöl merkezine 35 km mesafededir.

Kabaçalı Köyü'nde: Şehide Topike, Ziyara Dikan, Sabı Kuru, Şehide Merğike,  
Altınevler Köyü'nde: Essahabe, Şehide Tuzike, Delili Berğicanın Türbesi.

Çamlıca Köyü'nde: Şehide Kurğune.

Doluçay Köyü'nde Şehide Keloşke, Seyyid Ali Kal Tekkesi, Seyyid Ali Kal ve Sakke Seyyid Nuri Türbesi.

Sarıdibek Köyünde: Şehide Kawağı, Ziyara Dikan, Dara Mazi, Guluşa Ana, Kaniye Sünneti, Bandır Baba, Karer Baba, Doktor İsmail, Hesar Çeşmesi.

Dolutekne Köyü'nde: Geyik Baba.

Elmaağaç Köyü'nde: Hazır Baba.

Bu ziyaretlerde Baba unvanı ile anılanlar, Hoca Ahmet Yesevi Tekkesinde yetişip Hacı Bektaşî Veli döneminde Anadolu'ya gönderilen, seven dostlarınıza yakın yerde tekkenizi ve dergâhınızı kurun talimatı verilen ve Hakka yürüyünce, istekleri üzere buldukları yere defin edilen Horasan erenleridir.

Kendi adları ile anılan diğer ziyaretlerde, ordularımızın başında uç noktalarda tahta kılıçla savaş ve kan dökülmesinden yana olmayan savaşçı dervişler ve alp erenlerdir. Barışçıl ilişkiler kurup Anadolu'nun İslamlaşmasına öncülük etmişlerdir. Derdi olanlar bu ziyaretlere gider ve kurban keserler. Ayrıca bölgede bulunan Tekkelerimiz de gerek zahiri ve gerek batını olarak halkın derdine ortak olup, gidenler dertlerine şifa bulmuşlardır.

Kârer'in yaylaları, bu yüksek dağların gerisinde olup, eskide bu yaylalarda iki üç ay kalırdı. Şu anda sadece Altınevler Köyü halen yaylaya gitmektedir. Aşırı göç nedeniyle köyler boşanınca yayla safhasında bitti. Haraba olan yaylalarda baykuşlar ötmektedir.

Kârer bölgesinin sınırı, Bingöl İlıcalar istikametinde 33. kilometreden başlar. Adaklı İlçesi'ne yolu 30 km'dir. Kârer'in harita üzerindeki yeri, Bingöl merkez ilçe, Karlıova ilçesi ve Adaklı İlçesi'nin üçgenindedir. İl Bingöl ilçesi Adaklı'dır.

Kârer'e yerleşmek pek kolay olmamıştır. Toplulukların Anadolu'ya yerleşmelerinde, yurt edinmelerinde, yerleşik yaşama geçmelerinde, diğer topluluklarla kaynaşmalarında ve birlikte barış içerisinde yaşamaları için, üretim yaparak ekonomik değer yaratmalarında, siyasal, toplumsal, inançsal olarak yönetilmelerinde, toplumun başında bulunan HORASAN BABALARI önderlik ederek, onlara yol göstermişlerdir.

14. Yüzyıla tekabül eden bu dönemden günümüze kadar, Hak-Muhammet-Ali diyenlerin hiç bir gün rahatlık görmedikleri, tarihi vesikalardan anlaşılmaktadır. Bilhassa Yavuz Selim'in yaptıkları insanlık şuuruna sığmayacak derecededir. Bu baskı ve zulümlerden kendini kurtarmak için Yesevi dervişlerinin ve gaip erenlerinin bulunduğu Kârer Bölgesi'ne sığınmışlardır.

Kârer Bölgesi'ne ilk gelen aşiretin, LOLAN AŞİRETİ olduğu söylenmektedir. Kadri Kemal Kop'un, Doğru Araştırmaları adlı eserinde verdiği bilgiye göre, LOLAN AŞİRETİ, Asya'da husule gelen bir kuraklık yüzünden miladın dördüncü yüzyılında anayurtları olan Türkistan'daki Lolan Şehrinden batıya göçmüş bir Türk Kabile'sidir. Lolan Şehrinin harabesi, halen Türkistan'da mevcuttur, diyor. Erzincan, Dersim ve Varto'ya yerleşen Lolan Aşireti'nden bir kısmı gelip Karer'e yerleşmişlerdir.

Hormek Aşireti'nin Horasan'dan Erzincan'a ve oradan da, Nazmiye İlçesi'ne ve Hormek Köyüne ve daha sonra da Varto ve Kiğı İlçesi'ne dağıldıkları, bugün bu il ve ilçelerdeki bölgelerde toplu olarak yaşayan bu halkın varlığından anlaşılmaktadır.

Bugün Kiğı ve Nazmiye İlçeleri arasında geçen Peri suyunun kıyısındaki eski Bağın Kasaba'sına yakın Hormek adlı büyük bir köy harabesi vardır.

Nazmiye İlçesi'nde, Sülbüs Dağı eteklerinde kurulmuş bulunan Civarık, Hormek Aşireti'nin en eski köyüdür. Hormek'lerin başında bulunan Güllabi Ağa ölünce yerine Ferasat Ağa (Fero) geçmiştir. Fero'nun, Yusuf, Mustafa, Şanezer, Şehin, Hasan, Gel, Bertal adında yedi oğlu varmış. Mustafa öldürülmüş. Fero ölünce yerine oğlu Yusuf geçmiştir. Yusuf Ağa ölünce yerine Zeynel Ağa geçmiştir. Zeynel Ağa zamanında başka bir aşiretle çıkan kız alıp verme kavgasından dolayı köyü terk etme zorunda kalırlar. Böylece takriben 1786 yılında 30-40 aileyle Civarık Köyü'nü terk ederek Kiğı'ya göç ederler. Adaklı Nahiyesi'ne yakın Zeynel Mezrası'nı kurarlar. Bu olaydan sonra Civarık Köyü'ndeki Hormekler dağılır. Zeynel Ağa buraya yerleşince, kızın aşireti Kiğı'nın Mirleri Yazıcı Oğulları'nı tehdit eder ve Zeynel Ağa'nın kendi bölgelerinde barındırılmamalarını ister. Çıkan çatışmalar neticesinde orayı da terk edip takriben 1787 yılında Kârer'in Darabi Köyü'ne göç ederler. Bu kez de mezhep çatışmaları başlar. Farklı inanç gruplarıyla bitmeyen çatışmalar devam eder. Karer'e gelen Hormekler, Kârer köylerine, Varto'ya ve Muş merkezine dağılır. Büyük Zeynel Ağa'nın vefatından sonrada bu mücadele devam eder. Toplumun liderliği oğlu Mustafa Zeynel'e ve yeğeni küçük Zeynel Ağa'ya geçer. Kârer'e gelen bu Hormek grubunda Gelanlar, Bertalanlar, Şirnanlar, Karamanlar, Pircanlar ve Feranlar Fero'da birleşirler. Bu kabileler kardeştir. Balocukların büyük dedesi de Büyük Zeynel Ağa ile birlikte Kârer'e gelmiştir. Balucuklar bu kabilelerle Hormek ile birleşirler. Seyyid oğulları Büyük Zeynel Ağa (takriben 1790) döneminde ve Mollaoğlu Kabilesinde Küçük Zeynel Ağa döneminde (1830) g

etirilmişler. Sağyan'daki Keraşanlar, Karabaşın Keraşan Köyünden, Sormemedanlar da, Varto'dan gelmişler. Piricanan'daki Kırıkoğulları, Şadili Aşiretinin bir kolu olan Cunan Kabilesi'nden gelmişler. Karer'deki Alkanlar'da Ali'yi Güllabi gilden gelmişler. Ferogillerle Gülabi Ağa'da birleşirler.

Kârer'in Sütlüce Köyü'ndeki (Darabi) Sermaliyanlar (Demircioğlu'ları) Maraş'ta yaşanan bir olaydan dolayı Elazığ'a (Harput) gelmişler. Sanatkâr oldukları için, oradanda Kârer'in Darabi Köyü'ne (Sütlüce) getirilmişler.

Mustafa Zeynel ve küçük Zeynel Ağa döneminde, Mirekanlar, Muş beylerbeyi Emin Paşa, Palu ve S ancak mintika beyleri, padişah'tan çıkan ferman üzerine dört bin kişilik bir kuvvetle Kârer'e saldırırlar(takriben 1824).Otuz bir gün mücadele devam eder. Darabi alınamıyor. Yapılan bir anlaşma neticesinde köy boşaltılır. Emin Paşa kuvvetleri anlaşmayı ihlal ederek köyü talan edip yakarlar. O yıl köy boş kalır. Takriben 1825 yılında ferman kaldırılır, yeni bir anlaşma yapılır, Mustafa Zeynel Varto'ya gider, Küçük Zeynel Ağa'da Kârer'de kalır.

Bunca mücadeleden sonra ikinci Zeynel Ağa, değişen dünya koşulları karşısında kalıcı hizmetler vermiş. Tanzimat devri, doğu illerinde kudretli bir ıslahat ve büyük bir yenilik yapmıştır. Bu çağda devlet asayişe hâkim olarak aşiret kavgalarını durdurmuştur. Doğunun bütün bucaklarında nahiye müdürlükleri, ilçelerinde kaymakamlar, sancaklarında mutasarrıflar varmış.

Kârer'deki Hormek Kabilesi'nin başı olan ikinci Zeynel Ağa, Tanzimat Devri'nde kendi köylerine birkaç dersane açmış, halkın silahlarını ellerinden alarak, onları okumaya ve çiftçiliğe sevk etmiştir. İkinci Zeynel Ağa yenilik getirmiştir.

Farklı yerlerden gelen bu insanlar, kısa sürede Kârer' de birlik beraberliği sağlayarak uyumlu bir toplum haline gelmişler. Var olan eksikliklerini kısa sürede tamamlayıp günün koşulları içinde verilen imkânlardan yararlanmasını bilmişler.

1839 tarihinde oluşan güçlü Karer nahiye olmuş ve Erzurum ilinin Kiğı ilçesine bağlı imiş. Kârer' e bağlı olan on üç köy şunlarmış; Darabi, Körikân, Sağyan, Maskân, Çerme, Kürdan, Kozlu, Çorsan, Şirman, Yekmal, Hırçık ve Pirican köyleridir. 1898 tarihinde Hösnek nahiye olmuş, Kârer' köyleri Hösnek'e bağlanmış. Kârer'in o zamanki nüfusu; Darabi 710 kişi, Körikân 332 kişi, Pirican 163 kişi, Yekmal 90 kişi, Şirman 242 kişi, Sağyan 363 kişi, Hırçık 34 kişi, Maskan 173 kişi olmak üzere 2107 kişiymiş.

Birinci Dünya Savaşı öncesinde Hasta Adam konumuna düşen Osmanlı İmparatorluğu, aleyhine hızla gelişen olaylar neticesinde fiilen savaşa katıldı. Kendini Birinci Dünya Savaşı içinde bulan Osmanlı İmparatorluğu, her yönden saldırıya maruz kalınca, Ruslar da Doğu illerimize saldırıyordu. Ermeniler de cepheleerin gerilerinde iç savaşa başlamış ve isyanlar çıkararak halkımızı öldürmeye yeltenmişlerdi.

Ruslar Erzurum' a girince, Kiğılılar toplanıp bir karar vermeye fırsat bulamadan hükümetin emriyle, Harput(Elazığ), Malatya ve diğer illere doğru hicrete(muhacir) başladılar. Kârer dağları ile Sığı Boğazı ve Eşek Meydanı'nda Kârerli Küçük Ağa'nın önderliğinde Milli Kuvvetler cephe almaya başlar. Hormek Milis alayının başında da Kârerli Mehmet Efendi varmış. Bu orduya Çapakçur'un Gazik Köyü'nde karargâhını kurmuş olan Ahmet İzzet Paşa komuta ediyormuş. İkinci Kolorduya kumanda eden Faik Paşa Sancak nahiyesinin Sımorsor Köyü'nde karargâhını kurmuş. Üçüncü Ordunun başında bulunan Vehip Paşa da Erzincan cephesinde bulunuyormuş. Bu savaş Keloşk Tepesi'nde ordunun başında bulunan Faik Paşa tarafından idare edilmiş. Faik Paşa şehit olunca yerine tayin edilen Birinci Fırka Komutanı Cafer Tayyar Paşa geçmiş. Hacer Baba Tepesi'nde kalan Cafer Tayyar Paşa'nın emriyle Ruslarla sıcak temas sağlanmış ve kısa sürede etkisiz hale getirilmişlerdir. Birinci Dünya Savaşı'nda Osmanlı Devleti'nin yenik duruma düşmesi nedeniyle, harekete geçen Mustafa Kemal Atatürk'e, Karer halkı, Osmanlı zulmünden kurtulmak, teokratik sistemden demokrasiye geçmek ve çağdaşlığı yakalamak için büyük bir destek vermiştir. Kuvayi Milliye'nin başında bulunan Mehmet Hulusi Yurtsever, Ankara'da toplanan Temsilciler Meclisi'ne çağrılmıştır. Atatürk tarafından yapılan teklifler içinde, Mehmet Hulusi Yurtsever Maarif'i almıştır. Böylece Kârer'in Darabi Köyü'nde 1926'da ilkokul açılmıştır. Kârer'in bütün köylerinden ve çevre köylerden bu okula öğrenciler gelmiştir.

Büyük Asker, Ulu Önder Mustafa Kemal halkıyla el ele vererek Türk'ü, Kürt'ü, Laz'ı, Arap'ı, Çerkez'i, Alevi'si ve Sünni'siyle birlikte büyük zafer kazanılmıştır. Muhacir olan Karer halkı tekrar Kârer'e dönmüştür.

1926'da Kiğı Erzincan'a bağlandığı için ili Erzincan, 1936'da Çapakçur il olunca ili Bingöl olmuştur. 1987'e kadar ilçesi Kiğı iken, Adaklı'nın ilçe olmasıyla Kârer Adaklı'ya bağlandı.

Cumhuriyet tarihinde çıkan isyanlara, Kârer halkı destek vermemiştir. Sürekli devletten yana olmuştur. Var olan imkânsızlıklar içinde gece gündüz çalışıp geçinmişlerdir. Kârer halkı için Kârer, bir Köy Enstitüsü görevini görmüştür. Kısa sürede vasıflı eleman yetiştirmiş. Çevre köylerin de olan ihtiyaç neticesinde or

alara gidip usta olarak çalışmışlardır. Böylece kavgalı olan iki toplum da, kısa sürede dostluklar kurulmuştur. Birde bu dostlukların daha da pekişmesi için toplumun ileri gelenleri Karabaşan, Çapakçur, Karlıova ve Sancak bölgesinden kız almışlardır.

1945–1946 öğretim yılında Kiğı bölgesinde bulunan on okul içinde, Darabi (Sütlüce) İlkokulu 145 öğrenci ile üçüncü sıradaymış. Kültürel ve sosyal yönde çok farklı olan Kiğı ve Kârer, çağdaşlığın sembolü olan okullarla barışık ve okumaya istekli oluşlarından kaynaklanmaktadır. Bu okulda Karerli yerli öğretmen olarak Niyazı Kılıçgedik, Ali Haydar Yurtsever, Hasan Hulki Tandoğan, Eşref Yıldız, Yusuf Çelebi ve Ferhat Keskin görev yapmışlardır. 1950'lerden sonra Karer'in diğer köylerinde de okul açılmış ve kısa sürede okul sız köy kalmamıştır.

1950 yılında Deşt Yaylası'na kadar getirilen göstermelik yol, 1965'de Kârer'in encümeni Hüseyin Gazi Yurtsever'in uğraşları neticesinde, o günkü Nafiye Müdürü Kârerli Kazım İldan'ın da yardımıyla, Darabi Muhtarı Rıza Dayanç'ın sorumluluğunda kazma kürekle yol yapma çalışması başlatıldı ve Karer'e yol getirildi. Çünkü Bingöl'de bir tek dozer vardı ve Karer'e sıra gelmiyordu. Çalışanlara, hangi ülkeden geldiği belli olmayan kavurma ve buğday verilirdi. Ayrıca Bingöl'de devlet dairesinde çalışan çok Kârerli vardı. Her evde iki üç öğrenci okurdu. Hüseyin Gazi Yurtsever uzun süre İl Genel meclis üyesi seçildi. Kârer'de birlik ve beraberlik vardı.

Birlik beraberliği olan Kârer'den, Ekrem Yıldız iki dönem, Arif Hikmet Yurtsever (senatör) iki dönem, Hasan Celal Ezman iki dönem ve İlhami Binici bir dönem milletvekili seçilmişlerdi.

Çiftçiliğe ve hayvancılığa önem veren Kârer'de 17 tane değirmen varmış. Sütlüce'de yedi değirmen, Kabaçalı'da üç değirmen, Sarıdibek'te üç değirmen, Dolutekne'de üç değirmen, Altınevler de bir değirmen ve Doluçay'da bir değirmen hep çalışmış.

Şal dokumacıları: Süleyman Bektaş, Seyyid Veli, Keki İnak, Haşim İnak, Hasan Karabağ, Bertal Belge ve Mümin Dayanç imiş.

Sünnetçileri: Mehmet Çalgıcı ve Hüseyin Dayanç imiş. Cerrah, dişçi ve kırıkçıları: Hıdır Satıcı, Keki İnak, Hacı Güreş ve Mümin Tandoğan imiş. Terzileri: İbrahim Kızıllıkan ve Baba Karasungurmuş. Kalaycılar: Hırçıklı Hüseyin Yurtsever (Hüseyin Ağa), Resul Karasungur ve Hüseyin Videci imiş. Demircileri: Yunus Belge (Hunuz-ı Lehti), Yunus Demircioğlu, Mehmet Yurtsever, Hüseyin Yurtsever ve Haydar Cici imiş. Çok sayıda duvar ustası ve marangoz varmış. Kârer'in her köyünde karakovan arıcılık yapanlar varmış. Ayrıca kilim ve halı dokuyan bayanlar çoğunlukta imiş. Karer'in sağlık memurları: Niyazı Tandoğan, Zeynel Yurtsever'di.

1955'de radyo, 1984'de telefon, 1987'de elektrik ve doksanlı yıllarda da televizyon geldi. Telefon ve televizyon vericisi kısa sürede yok oldu. Yirmi birinci asırda halen Karer'de mevcut telefon vericisi bölgenin sadece yüzde kırkını (% 40) kapsamakta; yüzde altmışı (% 60) ise bu imkândan yararlanmamaktadırlar ve doğal olarak telefonsuzlar. Şu anda telefonu olmayan bölge halkı büyük sıkıntılar yaşamaktadır.

Yirminci asrın sonlarında on üç ilkokulu, bir ortaokulu, 34 öğretmeni, bir sağlık ocağı, doktoru, sağlık memuru, hemşiresi, bir sağlık evi ve ebesi vardı. Okullarımız yok olunca, üç masum çocuk, okul yolunda kurban verdik. İlıcalarda okuyan bu çocuklar gelip Deşt Yaylası'nda donarak şehit oldular. Yerleşik düzeni dağıntık olduğu için, sıkıntılar her gün artmakta ve bölge halkı hayvanını satıp çocuklarını okutmak için Bingöl, çevre illere ve büyükşehirlere göç etmiştir. İşsiz olan bu insanlar maddi olarak perişan durumdadırlar.

Bölgenin kendine has gelenek ve görenekleri vardı. Gelenek ve göreneklerin yaşayış, düşünce ve sanat varlıklarının tümü kültürün bir parçası veya tümüdür. Bundan böyle, o gün yaşatılan gelenek ve göreneklere sahip çıkılmadığı için bir eser kalmadı. Dilerim bundan sonra sahip çıkılır.

Yılbaşı gecesi, ocağa büyük bir kütük konurdu. Kale Gağendi dolanırdı. Nevruzda (Heftemal) tatlı sir veya zerfet hazırlanırdı. Bayramlarda bir araya gelinirdi ve bayramlaşmadan sonra hazırlanan yemekler yenirdi. Kurbanlar kesilirdi. Yaylaya gidildiğinde yağlı kömbe veya kete pişirilirdi. Her Cuma akşamı ölü hayrına pişirilen yemekten verilirdi. Koç katımında kınalar yapılırdı, boynuzla delikli kete takılırdı, erkek çocuk koça bindirilirdi. Yeni doğan çocuklara nene veya dede isim koyardı. Yeni diş çıkaran çocuklar için hedik yapılırdı. Öksürük (Kurik-Qurik) için yedi evden yağ toplanırdı ve hayız yapılırdı. Muharrem orucunda oruç tutulurdu, Aşure pişirilirdi, kurban kesilirdi. Hızır İlyas gününden bir hafta önce Cuma akşamı musahiplere ve kirvelere gidilirdi. Çünkü Alevilikte musahipliğin ve kirveliğin büyük önemi vardır. Hemen hemen her evde cem yapılırdı.

Yöresel oyunlarımız: Küs, Çır, Sıkür, Dama, Gok, Çilope, Vilviç, Kemera zoru, Kabık Oyunu, Uzun Atlama, Üç Adım Atlama, Reseni Linge, Birdirbir, Güvercin Taklası, Beş Taş, Dokuz Taş, Çizgi Oyunu, İp Atlama,

MıŖe, KõŖe Kapmaca, Daire Oyunu, Ŗube, Mendil Kaçırma, Çelik Çubuk Oyunu, Kuski idi.

1955'lerden başlayıp, çeŖitli nedenlerden dolayı son yıllarda daha da hızlanan göç olayı, Kârer dışı nda çok Kârerli yaşamaktadır. Oynanan oyunlar neticesinde harabe hale getirildi.

Gün geçtikçe gücünü siyası olarak kaybeden bir toplum olarak, özellikle bölgenin dağlık engebeli dar bir araziye sahip ziraat arazisinin çok açma oluşu maddi yönden bölgenin maddi yönden batıya göç etmesi zorunlu hale geldiği ve halkın bazı gerçeklerin farkında olmamak düşündürücüdür. Tek çözüm birlik ve beraberliktir.

Sevgiler ve saygılarımla...

DİP NOT: "Kiği ve Karer Tarihi" makalesinde emeği geçen tüm komite üyelerine ve Hasan Sevin'e Ŗükranlarımı arz ederim.

Derleyen

Pir Seyyid Selçuk Sevin

Tel: +90 535 894 75 51

Baba Mansur Kür Hüseyin Dergâhın 6.PostniŖi

Karer Bölgesi Sütlüce Köyü Adaklı/Bingöl